

Pienimuotoinen kieliperimämme

Suomen kieli on kuin orpolapsi Euroopassa, silkkiin kiedottuna mutta erämaahan heitettyä, kuten Topelius asian *Maamme*-kirjassa ilmaisee. Täällä erämaassa kieli on säilynyt hämmästyttävän sitkeästi juuri omin-takeisuutensa turvin, kunnes erilaisuus on muuttunut eduksi, ainakin kielen mielenkiintoisuutta ja ilmaisukykyä ajatellen. Nykyään maalail-laan kauhukuvia siitä, miten kielikin on integraatiohuumassa tungettu nurkkaan odottamaan tuhoa ja turmelusta. Suomen kieli säilyy kyllä suurkaupungissa siinä kuin erämaassa niin kauan kuin sitä puhutaan ja kirjoitetaan, vaikka se ei tietenkään säily muuttumattomaksi koteloitu-neena. Mutta on hyvin vähän uskottavaa, että sitä voitaisiin integraatio-paineiden avulla muokata uuteen uskoon — toinen asia tietenkin on, jos siitä kokonaan luovutaan. Suomen kieli on historiansa aikana kokenut monenlaisia paineita. Pari kolme vuosituhatta sitten Itämeren rannoilla puhuttu suomalais-ugrilainen kielimuoto joutui valtavaan vierassukuis-ten kielten puristukseen. Siitä huolimatta se nousi mylläkästä äännesys-teemi ja sanavarasto tosin suuresti muuttuneena mutta suomalais-ugri-lainen selkäranka murtumattomana.

Kielen selkäranka on sen rakenne, tapa millä kielellinen vuorovaiku-tus toteutuu. Suomi pysyy suomalais-ugrilaisena kielenä niin kauan kuin sanojen keskinäiset suhteet ilmaistaan päätteainesten ja syntaktisten konstruktoiden, ei esimerkiksi prepositioiden ja vartalonmuutosten avulla. Epäitsenäiset morfeemit ovat suomen kielen itsenäisyyden taie.

Epäitsenäiset morfeemit — suomen osalta käytännössä kaikki suf-fikseja — jakaantuvat taivutuspäätteisiin, johdinsuffikkeihin ja enkliit-teihin. Päätteiden ja johtimien välimaastossa häilyvät tunnuksot, omis-tusliitteillä taas on yhtymäkohtia kaikkiin edellä mainittuihin ryhmiin. Karkeasti eritellen taivutussuffikkeilla on syntaktinen, johdinsuffikkeilla semanttinen ja enkliiteillä pragmaattinen funktio. Jako on kuitenkin on-tuva, sillä kun johdinsuffiksi esim. siirtää johdoksen kategoriasta toi-seen, se saa syntaktisen funktion siinä kuin sijapäätokin, ja moderatiivi-nen johdin voi olla yhtä pragmaattinen kuin enkliitti. Erona on kuiten-

kin se, että johdinsuffiksi syntaktisena muuttajana kuuluu syvempään ilmaisutasoon kuin taivutussuffiksi ja moderatiiviaines on liimaantunut vartaloon enklittä kiinteämmin.

Kielisukulaisuutta kaavailtaessa turvaudutaan ensimmäiseksi yhteiseen sanastoon, jossa äännevastaavuudet säännönmukaisesti kertautuvat. Seuraavassa portaassa tutkitaan muoto-opin aineksia, lähinnä sijapäätteitä ja tunnuksia. Johdinsuffiksit jäävät vähemmälle huomiolle, vaikka nekin edustavat yhteistä morfologista perintöä ja levinneisyydestään päätellen jopa kaikkein vanhinta kerrostumaa. Uralilaisista suffikseista on olemassa kaksi vertailevaa historiallista tutkimusta, joista toinen, Toivo Lehtisalón *Über die primären uralischen Ableitungssuffixe* (1936) on hankalan yksityiskohtainen esimerkkikokoelma, kahta vuotta aikaisemmin ilmestynyt J. Györken *Die Wortbildungslehre des Uralischen* taas jäsenytyneempi mutta melkoisen suppea. Yhteistä kummallekin tutkijalle on, että he ovat jaotelleet aineistonsa suffiksiin sisältyvän konsonanttifoneemin mukaan — kuin tahdottomana kunnianosoituksena Voltairelle, jonka tunnettu lausahdus luonnehtii kielitieteen tieteenalaksi, jossa vokaalit eivät merkitse mitään ja konsonantit hyvin vähän!

Uralilaisia kantavartaloita eli juuria pidetään kaksitavuisina, perusrakenteeltaan CVCV-tyyppisinä — tavurajalla on saattanut myös esiintyä kahden, kenties kolmenkin konsonantin yhtymiä. Jotkut viitesanat eli pronominit ovat voineet olla yksitavuisiakin, siis mallia CV. Sanan loppuvokaalina on ollut A (*a/ä*) tai konsonanttivartaloa tasapainottava *e*, mikä heijastuu myös suffiksien rakenteeseen. Alkuperäisellä eli primarisuffiksilla on ollut kaksi rinnakkaismuotoa: C(*e*) ja CA, kuten näkyy suomen suhteissa *sydän* : *sydämen*, *seinämä* : *seinämän*. Suffiksin sana on saattanut olla konsonanttiloppuinenkin, mikäli fonotaktinen rakenne on sallinut. Lehtisalo arvelee, että vokaaliloppuisen variantin A:lla on ollut merkitystehtävä, siten edellä mainittu MA saattaisi olla kahden primarisuffiksin yhtymisestä syntynyt sekundaarimuoto: M+A (Lehtisalo 1936, 11—24). Tätä on kuitenkin erittäin vaikea pitäävästi todistaa, yksinkertaisesti sen vuoksi, että useimmat suomalais-ugrilaiset kielet ovat käytössä kuluttaneet loppuvokaalinsa. Toisaalta taivutussuffiksien puolelta on tarjona eittämätöntä vertailuaineistoa: N = genetiivin päätte, NA = lokatiivin päätte, T = monikon tunnus, TA = separatiivin päätte.

Kantakielen konsonanttifoneemeina ovat yleisen käsityksen mukaan esiintyneet seuraavat:

p	t	k
pp	tt	kk
	δ	δ̇

		ć	č	
	s	ś	š	
m	n	ń		η
	l	l'		
	r			
w				j

Näistä dentaalispiranttien (δ , δ') esiintymät ovat olleet varsin suppealaisia, eikä niiden otaksuta tulleen suffiksien konsonantifoneemina kyseeseen. Kaikki muut konsonantit ovat Lehtisaloon mukaan voineet esiintyä johdinsuffiksin funktiossa, useimmat molempina edellä mainituina variaatioina. Poikkeuksena ovat vain pitkät eli geminaattafoneemit, jotka sen paremmin kuin p ja η eivät ole esiintyneet sanan loppuäänteinä. Niiden osalta on tullut kyseeseen vain pitempi CA-variaatio. Suomen kielen suffikseista ei löydy jälkiä liudentuneitten \acute{n} - ja l' -foneemien esiintymistä, ja muissakin kielissä ne ovat niin heikosti dokumentoituneita, että Györke jättää ne kokonaan mainitsematta ja Lehtisalo käyttää runsaasti kysymysmerkkejä. Toinen etymologisesti hankala alue on affrikaattojen ja sibilanttien muodostama ryväs, johon vielä sotkeutuvat $k:n$ ja sibilantin yhtymistä syntyneet lisätulokkaat.

Periaatteellinen ongelma onkin siinä, saattoiko suffiksin konsonantin paikalla alkuaan esiintyä myös konsonanttiyhtymä, muutenkin kuin geminaattaklusilien muodostamana. Lehtisalo ei tätä mahdollisuutta mainitse paitsi varoen esittämänsä KŠ- ja kysymysmerkein varustamansa ŠT-suffiksin osalta. Györkellä on listassaan näiden lisäksi sarja nasaliin ja klusiiliin yhtymiä: MP, NY, NK, ŃĆ, MT, lisäksi myös KT. Kaikki voitaisiin mekaanisesti selittää sekundaarisuffikkeiksi, siis esim. MP: *suurempaa* olisi jonkinlaisen yhteenlaskun tulosta: M + PA, sillä kielessä on ennestään M: *suurima* ja PA: *juopa*. Koska nämä kaksikonsonantit suffiksit voidaan kuitenkin jäljittää aina uralilaiseen kauteen saakka, ne eittämättä edustavat kielten vanhimpia aineksia, olkoot sitten primaarisia tai sekundaarisia.

Monista johtimien jakoperusteista päällimmäisin on etymologis-strukturaalinen. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että mitä vanhempi johdin, sitä yksinkertaisempi rakenne. Edellä on jo käsitelty primaarisuffiksin äännerakennetta, joka voi olla C, CA ja erikoisehdoin CCA. Sekundaarisuffiksit jäljittyvät kolmeen eri syntyprosessiin. Ne voivat edustaa kahden tai useammankin primaarisuffiksin yhteenliittymää, esim. suomessa KKA + J tuottaa KKO-johtimen: *hupakko* (vrt. *punakka*). Uusi suffiksi voi syntyä lohkoutumalla: primaarisuffiksi ottaa mukaansa varjalan loppuäänteen; esimerkkinä alkuaan ilmeisesti frekventatiivijohdoksista saatu *l* sellaisissa tapauksissa kuin *unelmien kudelman*. Sekun-

daarisiksi katsotaan myös vieraista kielistä lainautuneet suffiksit, esim. yleiseurooppalainen latinan *-arius*, suomalaisessa muodossaan *-ri*: *leipuri*, *ajuri*. Suomen kieli ei muuten juuri ole lainaillut suffikseja, mikä sekkin on omaperäisyyden osoitus.

Sekundaarisuffiksien fonotaktinen rakenne jo viittaa myöhä- tai vierassyntyisyyteen: niihin kuuluu yleensä kaksi konsonanttia tai useampia, ja vokaaleina tulevat kyseeseen muutkin kuin A tai sidevokaali *e*. On olemassa myös tertiaarisia suffikseja, jotka edustavat epäitsenäiseen asemaan ajautuneita sanoja. Johtimien joukossa tertiaarityyppejä on niukalti, selvimpänä TAR, jonka takana on balttilaiskielistä saatu lainasana *tytär*. Sekundaari- ja (tertiaari-)suffiksien syntymekanismi on kaikkialla samanlainen, mutta vastaavuuksia on turha lähteä hakemaan muualta kuin lähisukukielistä: eri ainekset voivat kietoutua toisiinsa mitä moninaisimmilla tavoilla. Mielenkiintoista on kuitenkin törmätä aina tuttuihin primaariyksikköihin. Kukin yksityinen kieli muodostaa kuin kudoksen, jossa samat kuvioaiheet risteilevät, toisinaan selvästi havaittavina, toisinaan kerroksellisina ja sotkeutuneina.

Suomen suffiksien uralilaisuus ulottuu etymologis-morfologisia yhtäläisyyksiä kauemmaksi. Syntaktis-funktionaalinen näkökulma vie syvemmälle kielen rakenteeseen. Työhypoteesina on selvintä edellyttää, että johtamattomat juuret eli kannat ovat syntaktisen käyttäytymisensä perusteella joko nomineja tai verbejä — joitakin harvoja ambivalentteja tapauksia lukuun ottamatta. Nominikannat esiintyvät asianomaisissa syntaktisissa yhteyksissä sellaisinaan subjekteina, nominipredikaatteina, objekteina, attributteina ja sijapäätteiden seuraamina lokaliteetteja määrittämässä. Verbikannat taas ovat syntaktisissa yhteyksissä aina saaneet suffiksin, joka on tehnyt niistä tempusmuotoja, verbaalinomineita tai nominien tavoin käyttäytyviä deverbaalijohdoksia. Nominikannat ovat siis aitoja nomineja, verbikannat vain potentiaalisia verbejä. Piirre on havaittavissa kautta koko kielikunnan, vaikka myöhempi kehitys on voinut tuoda paljaan verbivartalon, esim. imperatiivin preesensin yksikön toiseen tai indikatiivin preesensin yksikön kolmanteen persoonaan.

Johdokset kuvastavat kantavartaloiden suhteita. Nekin ovat joko nomineja tai potentiaalisia verbejä — ambivalentit suffiksit ovat erittäin harvinaisia. Suomessa niitä on kaksi: potentiaalinen tunnuksena esiintyvä *ne* ja konditionaalinen tunnuksiksi kehittynyt *is(i)*: *poimittaneen keltainen kukkanen* — *poimittaisiin keltaisia kukkasia*. Nämä suffiksit ovat neutraaleja sekä eteen- että taaksepäin: *ne* liittyvät sekä nomiini että verbiin ja sallivat johdoksen pysyä ennallaan joko nominina tai verbinä. Useimmiten johtimet kuitenkin ovat sidoksissa jompaankumpaan kategoriiaan: *ne* pystyvät muuttamaan sanan kategoriasta toiseen tai muuntelemaan sitä alkuperäisen kategoriansa sisällä. Kategorian muutos on tie-

tysti aina kieliopillinen tapahtuma, mutta myös saman kategorian sisällä johdoksen kieliopillinen asema voi muuttua kantavartaloon katsoen. Näin on laita varsinkin verbiderivaatiossa, kun transitiiiviverbistä tulee intransitiivinen tai päinvastoin: *käydä — käyttää — käyttäytyä*. Suffiksi saattaa myös vain modifioida kantasansa merkitystä aiheuttamatta muutoksia kannan grammatikaaliseen statukseen: *kävellä — käyskenellä*. Suffiksin funktionaalinen käyttäytyminen ei välttämättä ole sidoksissa sen morfologiaan; samalla suffiksilla voi olla kaikki kolme tehtävää: se voi esiintyä muuttajana, muuntajana tai modifioijana, esimerkkinä suomen — ja muidenkin uralilaisten kielten — verbisuffiksi TA: *tervata — nostaa — jyräjä* (Kangasmaa-Minn 1979).

Sama piirre on havaittavissa kautta koko kielikunnan: suffikkeilla on kolme erilaista funktiota, mutta yksityiset suffiksit eivät ole eriytyneet vain jonkin määräfunktion kannattajiksi. Morfologis-syntaktinen ja funktionaalis-semanttinen jakoperusta ovat siten keskenään ristiriidassa. Kiinteitä lähtökohtia kuitenkin on. Johdinsuffiksit ovat joko nomini- tai verbisuffikseja, ja suhteessa kantasanaan ne käyttäytyvät kolmella tavalla: 1) ne liittyvät sekä nominiin että verbiin, 2) ne liittyvät vain nominiin ja 3) ne liittyvät vain verbiin. Ensimmäisen ryhmän johtimet esiintyvät siis milloin denominaalisina, milloin deverbaalisina; ryhmään kuuluu sekä nomini- että verbisuffikseja. Toisen ryhmän johtimet ovat denominaalisia nominisuffikseja ja kolmannen deverbaalisia verbisuffikseja. On ilmeistä, että yksinomaan deverbaalisina esiintyvät nominisuffiksit tai pelkästään denominaaliset verbisuffiksit eivät alkuaan ole kuuluneet systeemiin; tällaisia ristikkäistapauksia ei sitä paitsi esiinny ollenkaan Lehtisaloon tai Györken luettelemien primaarisuffiksien joukossa. Pelkästään denominaaliset nomini- ja yksinomaan deverbaaliset verbisuffiksit ovat mahdollisia mutta poikkeuksellisia. Niinpä Lehtisalo mainitsee nominiyhteyteen rajoittuneina vain *p*-, *l'*-, *s*- ja *š*-konsonantifoneemeille rakentuvat nominisuffiksit — niistäkin kaksi viimeksi mainittua kysymysmerkein varustettuina. Ainoa mahdollinen yksinomaan deverbaalinen verbisuffiksi saattaa olla myös kyseenalaisena esitetty ŠT.

Seuraavassa luettelossa tarkastellaan uralilaisen johdinmateriaalin kuvastumista suomen kielen primaarisuffikseissa. (N=nomini, V=verbi, nN=nominista johtunut nomini, vN=verbistä johtunut nomini, nV=nominista johtunut verbi, vV=verbistä johtunut verbi.)

Suffiksi	nN	vN	nV	vV
PA	harava kätevä	käypä sopiva		
T-FA	ruske-a neitsyt	juosta jäädä	jäätää tervata	nostaa laho-a

Suffiksi	nN	vN	nV	vV
K-KA	ranne majava	kanne	häätä-äntyä	tule-entua
PPA	ulappa			
TTA	navetta	pelätti	pakottaa	kannattaa
KKA	penikka	jupakka		
ČA	karitsa			
S-SA (Š-ŠA)	koiras			
	kitsas			
KSe (KŠe)	kannas	hajaannus		käyskennellä maleksia
Š-ŠA	vene tuore			
ŠT				seisahtaa
M-MA	uudin	ohjain		
	seinämä	kuluma		
N-NA	pähkinä	pauhina	paranee	pakenee paennee
	joutsen			
R-RA	manner			
	kupera			
W	etu	luku	yöpyä noitua	syöpyä joutua
J-JA	kukko	muisti	lahjoa	hyppiä
	Pernaja	kulkija	munia	
MPA	jompikumpi			
	parempi			
NTA	isäntä	laulanta		
	kolmante-	puinti		
ŃKA	iljanko	ahdinko		
ŃČ(e)	punaiset		kahlitsee	elämöitsee
	suitset			annettaisiin
KTA	onnettoman tuntemattoman			

Luettelossa ovat kaikki Lauri Hakulisen *Suomen kielen rakenne ja kehitys* -teoksessa mainitsemat primaarisuffiksit lukuun ottamatta vain denominaalisena esiintyvää US/UUS-ominaisuudennimisuffiksia ja deverbaalisia AHTA- ja ALTA-suffikseja, joiden suhteellisen monimutkainen rakenne viittaa sekundaariseen alkuperään. (Hakulinen 1979, 119–147, 188–202, 257–271, 281–293.) Jotkut primaarisuffiksien esiintymät ovat löydettävissä vain yhdyssuffiksien osasina, jotkut ovat epävarmoja, esim. KA verbisuffiksina, koska pitkän vokaalin viitoittamaan supistumaan soveltuisi yhtä hyvin dentaaliaines. Aina ei sukukieltenkään välityksellä voi varmasti päätellä, mikä konsonanttiaines kulloinkin on kyseessä. Tämä pitää paikkansa erityisesti S- tai C-aineksen sisältävien suffiksien suhteen: sibilanttien synkretismistä esiintyy monella taholla.

Melkein kaikki mainitut suffiksit esiintyvät kautta koko kielikunnan samojedikieliin saakka, vaikka välillä voi olla aukkoja; esim. itämerensuomessa ja saamessa yleinen PA sukeltautuu esiin vasta obinugrilaisissa kielissä, kun taas T, K, M, L ja J ovat yleisiä kaikkialla. Listassa on kyseenalaisena suffiksina mukana PPA, jota suomessa saattaisi edustaa vain yksi primarijohdos *ulappa* mutta jolla voisi olla esiintymiä nimenomaan permiläiskielissä. Edellä oli jo puhetta sibilantti- ja affrikaattafoneemien sekaannuksesta. On mielenkiintoista havaita, että niin runsaafrekvenssinen äänne kuin ainokainen *s* nykysuomessa onkin, kanta-kieli näkyy käyttäneen sitä säästeliäästi. Taivutussuffikseihinkin se ilmaantui vasta marin, mordvan ja itämerensuomen yhteiselon aikaan, persoonatunnuksissa se edustaa kolmannen persoonan pronominin jäänteitä. Johtimissa S on harvinainen, ja Lehtisalon epävarmoina mainitsemat suffiksit ulottuvat vain mariin asti, toisin sanoen niihin kieliin, joihin kehittyi myös sekundaarinen *s*-paikallissijasarja. Liudentunut affrikaatta *Ć* on paremmin dokumentoitunut, mutta suomen esimerkit näyttävät useimmissa tapauksissa edellyttävän *ŃĆ*-yhtymää, ei yksinäistä affrikaattaa. Kokonaisuutena voi todeta, että suomi on uskollisesti säilyttänyt uralilaisen johdinsuffiksikannan vaikeasti tulkittavia sibilanttitapauksia ja jo aikaisemmin mainittuja liudentuneita konsonantteja lukuun ottamatta. Huomattava on myös distribuution yhdenmukaisuus. Kaikki selvästi uralilaiseen aikaan palautuvat johtimet ovat vapaita: ne liittyvät sekä nomini- että verbikantaan. Suomen osalta tekee poikkeuksen R, joka yleensäkin on suomen kielen konsonantifoneemeista harvinaisin.

Silmiinpistävää on myös, että äännerakenteeltaan samat suffiksit tulevat kyseeseen sekä nominien että verbien muodostajina. Edellä on jo todettu, että jako denominaalisiin ja deverbaalisiin on pelkästään funktionaalinen ja että johtimien näennäiset merkityserot johtuvat kantasanan merkityksestä ja kulloisestakin tilanteesta. Harkittavaksi tulee, voitaisiinko myös homonymisten nomini- ja verbisuffiksien ero viedä pelkästään funktionaaliselle tasolle. Silloin saataisiin vain yksi suffiksisarja, joka muodostaa milloin nomineja, milloin verbejä ja liittyy milloin nomini-, milloin verbivartaloon. Tällainen jako olisi kuitenkin monessa suhteessa hankala, koska eräissä tapauksissa sama suffiksi voisi näyttäytyä peräkkäin sekä nomini- että verbijohtimena, esim. *jäättää*, jossa denominaalisena esiintyvä TA tekisi ensin nominista verbin ja deverbaalisena esiintyvä TA (1. infinitiivi) heti perään verbistä nominin, samoin denominaalinen J-JA tekisi ensin nominista verbin: *muna* + J = *muni*- ja sen jälkeen deverbaalinen JA verbistä nominin: *muni* + JA = *munija*. Seurauksena olisi, ettei suffiksija voisi nimetä millään tavoin, vaan niiden esiintyminen olisi tilannekohtaista.

Yksinkertaistamisen saattaisi ulottaa vielä pidemmälle. Onhan selvää, että myös taivutussuffiksit toistavat johtimien rakennekaavaa. Suomen kielen suhteiden perusteella saadaan seuraava luettelo:

PA	preesensin tunnus, vapaa nominijohdin
TTA	separatiivin päätte, 2. persoonan tunnus, monikon tunnus, vapaa nomini- ja verbijohdin
K-KA	latiivin päätte, preesensin tunnus, monikon tunnus, vapaa nomini- ja verbijohdin
TTA	lokatiivin päätte, vapaa nomini- ja verbijohdin
S-SA	latiivin päätte, 3. persoonan tunnus, denominaalinen nominijohdin
KS-KSA	translatiivin päätte, vapaa nomini- ja deverbaalinen verbijohdin
M-MA	akkusatiivin päätte, 1. persoonan tunnus, vapaa nominijohdin
N-NA	genetiivin päätte, lokatiivin päätte, monikon tunnus, vapaa nomini- ja verbijohdin
J-JA	preteritin tunnus, monikon tunnus, vapaa nomini- ja verbijohdin

Kuten luettelosta voi havaita, myös taivutuspäätteet ja tunnukset mukaan lukien T, K, M, N ja J edustavat kuormitetuinta suffiksiainesta. Sama tendenssi on havaittavissa kautta koko kielikunnan. Itämerensuomen ulkopuolella M on vielä suositumpi: permiläis- ja obinugrilaiskielissä se on toisen preteritin pohjana, ja kaikkialla se on erittäin yleinen verbijohdin. Itämerensuomen osalta N-verbijohdin ilmeisesti edustaa aikaisempaa labiaalinasaaia (Laakso, 1990, 142—143), mikä antaa itämerensuomen M- ja N-suffiksien esiintymissuhteista hieman vääristyneen kuvan. Aikaisemmin oli jo puhetta S-johdinsuffiksin rajoittuneisuudesta, ja taivutussuffiksinakin S kuuluu vain läntisimpiin kieliin.

Johdinsuffiksien ja taivutussuffiksien väliltä voi löytää muutakin kuin vain äänneyhtäläisyyttä. Niiden funktiot näyttävät usein hipaisevan toisiaan. Esimerkkinä voisi mainita suomessa harvinaisen TTA-johtimen, joka osuu yksin samoin harvinaisen TTA-lokatiivin kanssa. Ei lie sattuma, että TTA-johdokset *navetta*, *ometta* tai erisniminä tunnettavat edelleenjohdannaiset *Sammatti*, *Vuokatti* tarkoittavat kaikki paikkaa. Toisen lokatiivin muodosta muistuttavat NA-johdokset *kohina*, *hählinä* merkitsevät olotilaa. Myöhäsyntyinen S-johdin on perustellusti yhdistetty niin ikään myöhäsyntyiseen S-sijaan (esim. Hakulinen 1979): sellaisessa sanassa kuin *vetehinen h* edustaa *s*:stä kehittynyttä paikallissijan päätettä ja merkitys on 'vedessä oleva'. Yksinkertainen N-johdin su-

keltautuu nimenomaan genetiivikielissä esiin adjektiivijohdoksien osana: suomen *kultainen*, marin *šörñan*. Separatiivin TA saattaisi hyvin piillä *e*-TA-adjektiiveissa *nopea*, *pyöreä* laatua ilmaisemassa; sanotaanhan nykykielessäkin sekä *Koru on hopeaa* että erosijaa käyttäen *Koru on hopeasta*. Itämerensuomen ja saamen monikon *i*-tunnus on vakuuttavasti liitetty J(A)-johtimeen, ja vastaava yhteys saattaisi yhtä hyvin vallita myös muiden monikon tunnusten ja asianomaisen nominijohtimen välillä. Taivutus- ja johdinsuffiksien samastumisesta aiheutuu kuitenkin sama hankaluus, mihin edellä viitattiin nomini- ja verbisuffiksien yhtäläistämistä puhuttaessa: sama suffiksi esiintyy peräkkäin eri funktioissa, esim. *hope-a-ta*, *kohi-na-na*, mikä vaikeuttaa ja monimutkaistaa kielen kuvausta.

Eräs mielenkiintoinen, jopa kohtalokas piirre liittyy verbien taivutukseen. Verbien finiittimuodot syntyvät siten, että verbivartaloon liimautuu asianomainen persoonatunnus, joka on alkuaan sama kuin persoonapronomini. Mutta persoonatunnus on tavallaan denominaalinen yksikkö; se ei liity suoraan verbivartaloon vaan noministuneeseen vartaloon. Noministumista ei tarvitse merkitä, kuten on laita indikatiivin, potentiaalın ja konditionaalın yksikön 1. ja 2. persoonassa. Useimmiten se kuitenkin merkitään, ts. verbivartaloon liitetään nominisuffiksi, joka käytännössä toimii tempuksen tunnuksena. Näin on laita muiden persoonamuotojen: *tulevat*, *älä mene*, *meni*. Suomessa deverbaalisina esiintyvät PA-, K- ja J-nominijohtimet ovat saaneet tempustunnuksen funktion, muualla kielikunnassa seuraan liittyvät Š, M, T ja N (Kangasmaa-Minn 1988, 20). Suomen modustunnukset — lukuun ottamatta edelliseen ryhmään kuuluvaa imperatiivin K/KA/KO-tunnusta — taas ovat deverbaalisia verbisuffikseja. Tempus- ja moduskategoriat eroavat täten radikaalisti toisistaan.

Tempusmuotojen synty on sidoksissa persoonatunnuksiin. Alkuaan itsenäisestä persoonapronominista on tullut epäitsenäinen aines, joka on kehittynyt kahteen suuntaan: persoonapäätteeksi tai possessiivisuffiksiksi. Arvoitukseksi jää, miksi eräiden verbivartaloiden eräät nominijohdot erinäisissä tapauksissa ovat kehkeytyneet tempusmuodoiksi, toisissa tapauksissa taas jääneet deverbaalisiksi nominijohdoiksi, joiden persoonasidonnaisuus ilmaistaan omistusliittein. Niinpä K-suffiksi tuottaa *anna'*, *kanna'* -presensmuotojen ohella myös johdot *anne'*, *kanne'*. Tämän mukaan konsonanttivartaloon liittyvä K ei johda tempus- ja persoonamuotoon, mutta vokaalivartaloon liittyvä johtaa. (Asia ei tietenkään koske *e*-vartaloisia eli konsonanttivartaloisia verbejä: *tunne'* on yhtä hyvin persoonamuoto kuin deverbaalinen johdos.) Myös preteritin J voi johtaa samanlaisiin tuloksiin: *muisti* on joko imperfektin yksikön kolmas persoona tai deverbaalinen nominijohdos. Tässäkin ta-

pauksessa kielen distinktiiviset keinot otetaan mahdollisuuksien mukaan avuksi sekaannusta välttämään: persoonamuoto *antoi* mutta deverbaalijohdos *anti*, koska sanan äännerakenne sallii vartalon loppu-*a:n* kahdenlaisen käyttäytymisen.

Kuten edellä olevasta on ilmennyt, suomen kielen suffiksivarasto on solidia suomalais-ugrilaista perua ja — mikä tärkeämpää — sen distributio ja funktionaalinen käyttäytyminen noudattavat yhä kieleen vuosituhansien aikana piintynyttä kaavaa. Pienet epäitsenäiset morfeemit niittaavat suomen kielen niin lujasti suomalaiseen peruskallioon, ettei sitä saada siitä irti muuten kuin räjäyttämällä koko kallio taivaan tuuliin.

KIRJALLISUUTTA

- GYÖRKE, J. 1934: *Die Wortbildungslehre des Uralischen*. Tartu.
- HAKULINEN, LAURI 1979: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Neljäs, korjattu ja lisätty painos. Keuruu.
- KANGASMAA-MINN, EEVA 1987: Functional Derivation in Finno-Ugric. *Papers on Derivation in Uralic*. Szegeder und Turkuer Beiträge zur uralischen Derivation. Szeged.
- 1979: On the causative T in the Finno-Ugric Verbderivation. *Festschrift für Wolfgang Schlachter zum 70. Geburtstag*. Hsg. von CHRISTOPH GLÄSER u. JÁNOS PUSZTAY. Wiesbaden.
- 1988: Suomalais-ugrilaisia aikasuhteita. *Sananjalka* 30. Turku.
- LAAKSO, JOHANNA 1990: *Translatiivinen verbinjohdin NE*. SUST 204. Helsinki.
- LEHTISALO, TOIVO 1936: *Über die primären ururalischen Ableitungssuffixe*. SUST 72. Helsinki.

EEVA KANGASMAA-MINN: *Our unobtrusive linguistic inheritance*

The ongoing process of European integration seems to give rise to some concern about the fate of the Finnish language, which is in danger of becoming submerged in the Indo-European sea. Borrowed words and idioms are cited as a warning example. These, however, are of a minor importance compared to possible damage to the grammatical system of the language. Several thousand years ago Finnish was subjected to a thorough Germanic influence, which altered the phonology and the vocabulary of the language to a degree which only lately has been revealed in all its consequences. But the morphology, the grammatical structure remained Finno-Ugric, in fact almost intact.

The structural character of Finnish is determined by the minor elements which indicate the role of a word in an utterance. Comparative linguistic research reveals that the non-independent morphological units in Finnish are almost without exception of solid Uralic origin. The main attention has been focused on inflectional units, such as case endings and mode and tense markers, but derivational suffixes, too, show an amazing adherence to ancient patterns.

The Finnish derivative suffixes, altogether 54 primary and 126 secondary suffixes in number, may be traced back almost without exception to Uralic origins. Nor are derivational suffixes borrowed, except for the common European agent suffix: Latin *molinaris*, English *miller*, Swedish *mjöltnare*, which was borrowed into Finnish in the shape of *mylläri* and caused the abstracted ending to spread to native words, such as *laivuri* 'shipper'; or the feminine suffix *TAr*, developed from the borrowed Baltic form of the word 'daughter'. Moreover, the functions of the derivative suffixes correspond in all the Uralic languages, even if they cannot be labelled as bearers of absolutely identical grammatical and semantic contents.

The primary suffixes probably appeared in two variations: C(e) and CA. All the consonant phonemes, with the exception of the palatalized and non-palatalized dental fricative, have supposedly occurred. The Balto-Finnic family has more or less preserved all the suffixes in question, either as such or as parts of secondary combinations. However, since the palatalized consonants *š*, *ń* and *ʹ* have dissolved into their non-palatalized counterparts, there is some confusion about the origin of the respective suffixes. This is especially true of the suffixes built on sibilants or affricates, which besides being rare are intermingled in many of the languages. There are also a few suffixes containing a consonant cluster, CCA, which may be included in the primary group, especially when the cluster consists of a nasal consonant followed by a homorganic stop, e.g. Finnish *vanhempi isäntä* 'the older master'.

It is obvious that the suffixes have not been very specific. There has not been any differentiation between denominal and deverbal forms, and it might be argued that a given suffix occurs as a nominal or as a verbal derivative element for pragmatic reasons alone. Moreover, a considerable number of the derivational suffixes have homonymous counterparts in the inflectional paradigms, e.g. accusative *-m*, genitive *-n*, locative *-nA*, separative *-TA*, lative *-k*. The rare occurrence of a derivational *s* may be due to the fact that an *s* did not appear in any of the original case endings. It is difficult to draw any conclusions from this, but apparently both derivation and inflection are situation-bound. In any case, the suffixes in Finnish are responsible for the Finno-Ugric character of the language. They are the small but important elements which bind the Finnish language to its inherited structure.

